

הסכם לגירוש

(הסכם נישואין שכבר אושר על ידי הופסקים)

בשעה שדנים מעלה דפי יצחר' בהצעות חדשות שונות להסכם נישואין ובשילובן, קיים ההסכם ותיק שהוא נקי מכל פגם הכתבי, זוכה לתמיכת של גдолים הופסקים, שעמד בהצלחה ב מבחון המציאות, והഫצתו יכולה לחולש שיפור ממשמעותית בתהליך הגירושין. אני מזמין את בני יצחר' להציגו ההסכם זה לזוגות העומדים להינשא. ההסכם פורסם ב"תוחמיין" (כרך כא, עמ' 319-322); ראה שם את הטקסט המלא¹, בסוף מסמך שהציג את כל הפטורנות שהוצעו לביעית סרבנות הגט בדורות האחוריים, כולל תריסר הסכמי נישואין. הסכם זה - נקרא לו "הסכם לגירוש" - שונה מכל ההסכם אחר בשלושה דברים עיקריים: במטרתו, באופן פעולתו ובמנגנון לאכיפתו.

א. הסכם לגירוש: התחייבות באוזיות ומחייבת מותנית

1. מטרת ההסכם

מטרת ההסכם היא בני זוג המגיעים לגירושין יעשו זאת בתהליך של גירוש. אם ניתן לשкам את נישואיהם בעוזרת ייועץ, המגשר יכוון אותם לכך. אם נראה כי ייועץ לא יוועל, המגשר יסייע להם להגיע להסכם בעניינים השינויים בינויהם בחלוקת כד' שיכלו להתגרש. החוק מאפשר להם להביא את "הסכם הגירושין" הזה לאישור בית הדין, ולאחר כך יערכו את הגירושין.

ברוב המקרים של תיקי הגירושין - למעלה מ-95% כנראה - אין הצדקה הכתית לכפיה או ללחץ לגרש; הסכם הגירושין, המבטא את הסכמת האיש והאשה לגירושין, הוא המפתח לעירication הגט. היום, במקרים רבים מאוד, ההסכם זה מושג אחרי בני הזוג משקיים הרבה זמן, אנרגיה וכח במאבקי כוח ובהתנצלויות משפטיות ממושכות ויקרות, בסיום של עורך דין וטענים בניינים. מאבקים אלה מלווים בעוינות רבה ובשימוש לא הוגן בזכותם לסרב להתגרש, במטרה לנצח את "היריב" ולהוציא ממנו זכויות ונכסים. ההתנהגות מכוערת, נזק חמור נגרם לילדים, העול נורא וזועק לשמיים; הדברים ידועים ואכמ"ל. ההלכה אינה מחייבת אנשים להתנהג כך, ובוודאי אינה רואה בכך תופעה חיובית.

גירוש מאפשר לבני זוג להגיע להסכם גירושין בלי המאבקים האלה. מגשר אינו שואף שצד אחד ינצח את השני. הוא תומך וgeshit בשני הצדדים כדי שלא ירגעשו מאויימים, ומעצים את שניהם כדי שייהיה להם כוח להגיע להחלטות שניתנו את אותן קדימה. המגשר אינו מחייב החלטות

.1. הוסיף מספר שכליים אחרי הפרטום; בכונתי לפרסם את הנוסח המתוקן בחודשים הקרובים באתר אינטרנט אחד שיווחד להסכם וכן במסורת הפעילות של ארגונים רבניים, תורניים ואחרים שונים. המعنין לקבל העתק שלם, על שני חלקיו, וחומר הסברתו נלווה - כולל אישור בית הדין שברשות הרשות הראלי"ץ הרה"ג הרב שלמה עمار שליט"א, מאמר קצר להציגו ההסכם לזוגות העומדים להתגרש, הוראות שימוש בהסכם למי שיעורק אותו בעבור הזוג, פרטם נוספים על פוסקים שתתייחסו להסכם ודין בשאלות חברותיות הקשורות לעניין ההסכם בכלל - מזמן לפני פנות אליו. (djm765@gmail.com, רח' התמר 44, מושב חמד 50295, דוא"ל: 03-9607156).

במקומות בני הזוג, "מגשר" הוא לא "בורר". המגשר מכוכן את הצדדים לחשיבה בוגרת, עניינית והגונה. הוא עשוי למסור מידע הנחוץ לשני הצדדים, ולסייע להם בחשיבה יצירתיות כדי להגיע לפשרה סבירה - אך כל החלטותן הן על פי רצונם החופשי של האיש והאשה. בדרך כלל די במעט פגישות (שתיים עד חמיש), במהלך חודש או חודשים, כדי להגיע להסכם גירושין הוגן וסביר. בהשוואה להליכים משפטיים, גירושו הוא קצר ולא יקר. ההסכם לגירוש יקבע את סבלם של הרוב המכריע של המתגרשים, כי אפשר לכל אחד מבני הזוג להשתמש בשתמש לטובתו בזכותו הסירוב שההכלאה מעניקה לו, בלי לנצל אותה לניגוח חברו ולמטרות לא הוגנות.

2. אופן פעולות ההסכם והמנגנון לאכיפתו

ההסכם מורכב משני שטרות. באחד מודעה האיש לפני עדים ("כהודאה בפני בית דין חשוב") שהוא חייב לאשה סכום כסף גדול מאוד שקיבלה ממנו בהלוואה. בשטר השני מודעה האשה שהיא חייבת לאיש סכום כסף גדול מאוד שקיבלה ממנו בהלוואה (הסכום זהם). כך הם יוצרים שני חובות בדרך "אודיאטא". דרך זו ליצירת חוב היא בשימוש בפועל בבית דין בישראל היום.

נתאר כאן את הודאת האיש לאשה (הודאת האשה זהה). האיש מודיע שהיו להלוואה מספר תנאים, הקובעים ארבע נסיבות שבהן יידחה יום פירעון החוב:
א. יום הפירעון לא יהול כל זמן שיחו בשלום.

ב. יום הפירעון יהול ארבעה חדשים אחורי שהאשה תזמין את האיש להיכנס לתהיליך גירוש עם מגשר שמיינו אותו מראש (שמו נקוב בשטר), אם המגשר יאשר שלכאורה ייעוץ נישואין לא יוציא את השלום לבית. אם האיש יចטרף לאשה וייפגשו עם המגשר והוא יקבע שיעוץ נישואין יוכל להועיל להם, אזី המצב יচזרו לקדמותו ולא יהול יום הפירעון. אך אם המגשר יאשר את הערכתו שיעוץ לא יועיל, אזី יום הפירעון יידחה, ויחול שמוונה חדשים מיום הפגישה המשותפת הראשונה עם המגשר.

ג. אם האיש והאשה יגעו להסכם המסדר את כל העניינים שביניהם, אזី יום הפירעון יידחה שוב, ויחול שישה חדשים מיום חתימת ההסכם.

ד. אם האיש יקיים את חלקו בהסכם, אזី שישה חדשים אחורי חתימת ההסכם, יימחל החוב לחלווטין.

כדי להגן על האיש מפני האפשרות שהאשה תנצל לרעה את זכותה לסרב להצעות האיש - ואז יגיע יום הפירעון ויהיה חייב לשלם לה את מלאו החוב, מודיעו האיש בשטר כי התנו את המשך קיומו של החוב שלו לאשה גם בהתנהגות סבירה שלא. אם במהלך תהיליך הגירוש הוא יהיה מוכן להגיע להסכם עם האשה, והיא תסרב לכך בלי סיבה המתבלטת על דעת המגשר, אזី יום הפירעון יידחה בשלושה חדשים נוספים, ואם עד אז האשה תעמדו בסיוובה שאינו מתקבל על הדעת - לפי הערכת שני מגזרים נוספים, אזី חצי מה חוב של האיש לאשה יימחל. כך אחורי תקופת נוספת של שלושה חדשים יימחל מחצית מה חוב שנשאר, ואם אחורי שלושה חדשים נוספים היא עדין תעמדו בסיוובה, תימחל יתרת החוב לחלווטין.

בדרכו זו זוכה האיש לפרס על ידי הכנסה לתהיליך הגירוש אם כך מתאים, על ידי התמדה בתהיליך עד להגעת להסכם ועל ידי מילוי תנאי ההסכם שהוא תוכאה מהגירוש. כך זוכה גם האשה במסגרת ההודאה שלא. כל זמן שהם חיים בשלום לא יהול וממן הפירעון בעבור אף אחד מהם. כמו כן, כל זמן שהם משתפים פעולה בתהיליך הגירוש - ממן הפירעון של

שני החובות נדחה, ומילא הם גם מקוזים זה את זה. אך אם בתקופת הגירוש אחד מהם ינצל לרעה את זכות הסירוב שלו, ייווצר חומר אייזון ביניהם, והחוב של המנתנה בצורה סבירה יימחול בהדרגה, כאשר החוב של המנתנה שלא בצורה סבירה יעדוד; תנאי זה מעוצב במטרה לתת לסרבען זמן לשקל את מעשיו ולתת זמן למגשר להשפיע עלייו ולעוזד אותו לחזור למסלול שבירות. אם שני בני הזוג יעדדו על דרישות מתקבלות על הדעת והמגשר לא יכול היה להביא אותן להתאפשר כדי הגיעו להסכם, ייווצר תיקו: שני החובות יתקזזו ודרך הגירוש לא נפתחו את הבעה; הם יחוירו לבית הדין, והוא יצטרך לקבוע מי מבין בני הזוג צודק. כמו כן, ערכית הסכם זה לא תמנע מצב שבו אף לא אחד מבני הזוג פנה למגשר, אלא יחלתו שניהם להיאבק זה זה ולקבל פסק דין הקובלע מי מהם צודק. נראה לי כי התפתחויות כאלה תהיינה נדירות, כי המגשר המוכשר יניע את התהילה עד לסיומו המוצלח.

נמה שבע מעילותיו של ההסכם לגירוש, ונושאו אותו להסכם מצוי שנידון לאחרונה מעל דפי 'צ'הר' המבוסס על "מצוות מוגדים"².

ב. מעילות ההסכם לגירוש בהשוואה להסכם שעלה בסיס "מצוות מוגדים"

1. התאמאה להלכה והקללה על מצוקת רביות

ניתן לחלק את המבקרים להתרגש לארבע קבוצות:

א. אלה שלא מתאים שיתגرسו, כי ייעוץ מתאים יחויר לבitem ורזה סבירה של שלום. עיכוב הגירושין של אלה עד שייעוץ נישואין ישיע להם הוא לטובתם. ההסכם לגירוש ימנע מала להתרגש, אם כך ניתן.

ב. זוגות שמן הרاوي שייתגرسו (אחרי שקידת כל היבטים שניתן לשקל אוטם במצבם), אך קשה לו להיות אצלם בשל מי נכשלו הנישואין (ואולי בגלל שניהם), וגם שאין מצבם חמור עד

2. חמישה הסכמים על יסוד "מצוות מוגדים" נידונו במאמר הנו"ל ב'תוחמוני'. פרטום ההסכם לגירוש בסוף המאמר לא היטיב להבאו לתשומת לב הציבור הרחב, ואף לא לעיניים של תלמידי חכמים רבים. זהו הסכם שבאופן איננו לוחמני, איננו שואף להכנע אף אחד או ללמד לך לקבועה זו או אחרת; הוא מיועד אך ורק לשיער בני זוג לפטור באויראה תומכת ומתוקע את הביעות שלהם וומדים לפניהן כשם באים להתרגש. אולי מכיוון שההסכם לגירוש אינו מפץ אש וגפרית לכל עבר הוא לא משך את תשומתם לבם של האנשים הכוונים את ראם והכוונים את עצם של מוגרים רבים, והרוצחים פיתרון דרמטי. בගילוון האחרון של 'צ'הר' הזכיר הרב ברכורו "כנס שנערך ע"י 'צ'הר' בירושלים לפני כשנתיים, שם הוציאו ההסכם הקיימים, ונערך לגביהם דיון". ההסכם לגירוש לא הועג שם ולא דנו בו. אינני מעצער על שהצגתי את ההסכם לגירוש אחרי כל ההסכםיים האחרים, אך צר לי על כך שהפניה שבידי טרם הפקה לנחלת הכלל. אנסה לתקן זאת, בין השאר, באמצעות המאמר הזה.

3. מסתבר שאלה הם שבית הל הצדקו שייתגرسו (במשמעותה שבסוף גטו): "לא יגרש... אלא אם כן... ואפיו הקדיחה תבשילו" = איננה יכולה לחיות אותו בשלים, אלא שמקניתו אותו ומסתכסכת אותו תמיד). ומסתבר שמצוות הכוונה היא ושניהם אינם יכולים לחיות בשלים אך שאין הדבר ברור מי אחראי למצב, שהרי בפירות המצבים המעשיים והמושגים שבהם הגירושין מוצדקים בהתאם לדעת בית ההל (כתבות, בתחלת פרק ז') ורשומים הנושאים המצוויים שמוטווים עליהם בני זוג היום: הוצאות כספיות, אוכל, איפור, תכשיטים וביגוד, ביקורי משפחה וחברה. כאשר האיש אינו מסוגל להתייחס אל אשתו בנסיבות אלה אלא באמצעות הטלת איסורים עליה "בשם שמים" ועם הגיבו של מצוות התורה, סימן הוא שהמותחים הגיעו לשיא ויצאו מכלל שליטה, וכי המוצא המתאים הוא, מצד אחד, "יוציא", ומצד שני "ויתן כתובה" (כיAi אפשר להטיל את האחריות למצב באופן ברור ובלתי עלי האשה).

כדי הצדקת הפעלת לחץ על הצדדים להתגרש³. אלה הם הרוב המכריע של המקרים. ההסכם לגירוש יכוון את אלה להתגרש בהסכם ומרצונם, כhalbva⁴.

ג. המקרים שבהם בית הדין יכול להפעיל את ההוראות דרבנו תם (מניעת זכויות מסוימות).

נראה שיש מספר מאות כאלה מדי שנה, דהיינו אחוזים בודדים ממקרי היגירושין.

ד. המקרים שבהם מוצדק לכפות על איש לארש את אשתו (או לחת לאייר נישואין), שאליה מוננים פחות משני פרומיל מתיקי היגירושין בשנה.

ספק רב אם ההסכם נישואין כלשהו היה מעויל בשני הסוגים האחוריים, בغالל אופיים הקשה של המתדיינים או של היחסים שבין בני הזוג. מכל מקום, במקרים אלה ההלכה מצדיקה הפעלת לחץ וכפיה, וביד בית הדין האמצעים המשפטיים הדורשים כדי להביא לتواצתה הרצוייה. מתקדים של הטוענים הרבניים ועורכי הדין להראות לבית הדין שמדוברים מסוימים שייכים לאחרת משתי הקבוצות האלה.

מדברי הרב עוזד דוד בס ביצרי עולה כי מחברי הסכמי נישואין על בסיס "מזנות מוגדים" פועלים מותוך חד שמא זוג יגיע למצב ג' או ד', אך בית הדין יפסיק שם מסוג ב'. כדי לפטור בעיה זו, מחברי הסכמים כאלה מוכנים לתת בידי בני זוג כלים שבאמצעותם יוכל לחוץ זה על זה להתגרש, אפילו אם לא מתאים שיתגרשו, ואפילו לפי רצונו של אחד מבני הזוג בלבד (ואפילו לפי רצון חולף בגל נתינת עניינים באחר). הסכמים כאלה עלולים לסכן את שלמותן של משפחות בצד. גם הרב ברוור הסביר שבית דין יפסיק שאין להפעיל על זוג לחץ להתגרש - אך יאשר שלחציו זה על זה באמצעות ההסכם שלהם. אתמהה! ההסכם לגירוש עומד בניגוד זה להסכם כאלה ולא יסקן זוגות שלא מותאים שיתגרשו.

אך גם במקרה מהסוג השני, שמתאים שיתגרשו, לא מותאים להעניק כוח לבן זוג לחוץ על חברו כאשר חז"ל וחכמי הדורות קבעו שאין הצדקה לחץ או לכפיה. אפילו אם קיימים מקרים שבהם בית הדין היה צריך לפסיק כפיה או לחץ ולא עשה זאת, המקרים האלה אינם מצדיקים הרחבה סיטונאית של האפשרות להפעיל לחץ לארש, אל המקרים שבהם רוב הפסוקים שללו זאת למעשה לאורך הדורות.

אין כאן "יראת הרואה" ו"יחמורה מופרצת". חז"ל ופוסקי ההלכה לאורך הדורות - ובזרוננו -عيיבבו מערכת מורכבת של התיחסויות למצבים שונים של קשיים בנישואין, ושל דרכי אכיפת גירושין בהתאם לחומרת המצב של הנישואין ובהתאם לצרכיה הפנימיים והחיצוניים של החברה היהודית. ברוב רובם של המקרים של הבאים להתגרש בימינו ההלכה קובעת כי שם שיצרו בני הזוג את זיקת הקידושין והנישואין שביניהם מותוך רצון והסכם הדדיים, כך ינתקו את

הרב בס השתמש בשני מושגים שונים כלפים: "גירושין ללא אשם" (no-fault divorce), ו"גירושין על פי דרישת" (divorce on demand), או "החריות של בן זוג לצאת מהನישואין בכל עת שיעללה הדבר בעתו". אך אלה שני מושגים שונים מאוד. "גירושין ללא אשם" הוא המתאים לשוג זה של מוגדים, שההלכה קובעת שעליהם להתגרש מותוך הסכמה, מותוך הכרה הדדי בכך שהחכים ביחיד לא טובים ואין סיכוי סביר לשפרם. הרוב בס כתוב מספר פעמים שההסכם לבסוף הדדי מאפשר "גירושין ללא אשם"; ברם יותר נכון לומר כי ההסכם הוא מאפשר "גירושין על פי דרישת", זאת אומרת שיזמת צד אחד בלבד תשפיק כדי להביא לגירושין על ידי כפיה דעתו על חברו - וזה דבר שונה לגמורי מגירושין ללא אשם. דווקא ההסכם לגירושו הוא המביא אנשים לעורך גירושין ללא אשמה,

אם כך מותאים.

הזיקה, בוגט, רק בהסכם. זו דרישת הגיוניות וצדקה. היא גם שומרת על "הזכות האזרחתית" של כל פרט לקבוע בעצמו את מעמדו האישי, בלי שוגג חברתי זה או אחר יתרעב מכוח הממסד בחיי הפרטאים. הצורך בהסכם שני בני הזוג לגירושין גם מאפשר לכל אחד מבני הזוג להגן על האינטרסים שלו לפני מיטיב הבנותו, בלי שימושו אחר יעריך במקומו מה הם האינטרסים שלו ובאיוזו עצמה עליו להרגיש שפצעו.

פרטון בעיטה ניצול זכות הסירוב לרעה על ידי חלק מהמתגרשים הוא לא בביטול זכות הסירוב, כפי שמצויעים ממחברי הסכמי נישואין שונים. בכל מערכת משפטית בעולם - גם במערכות אזרחות שבנון מעשה הגירושין מתבצע על ידי הצהרת שופט שהנישואים בטלים - השופט מכירז את הכרזתו החקשית הרשמית רק אחרי שבני הזוג הגיעו להסכם שנויים ביניהם בחלוקת, חוץ מאשר במקרים קיצוניים נדרירים. העובדה שהמעשה המשפטי הכרת את זיקת האישות שבין יהודי ויהודיה בהלהה הוא לא הכרזת שופט, אלא נתינת שטר כריתות מידיו האיש לידי האשה, אינה גורעת מצדקת הקביעה שמעשה זה יעשה מרוץ בני הזוג. נתינת הגט, כמו הכרזת השופט, אינה אלא הסיום המשפטי הרשמי של תהליך ממושך של הכנה והגעה להסכם לביצוע המעשה ההוא.

ההסכם לגירוש מותאים בדיקוק לפתרון בעיה זו. הוא מאפשר לכל אחד מבני הזוג להגן על עצמו, ומונע ממנו לעשות עול לזו. אין בו משום ביקורת כנגד בית הדין, הדיינים או ההלכה. אודרבה, הוא תפור למידת ההלכה בצורה מדוקقة: במקרים שבהם ההלכה קובעת שאין מקום לכפייה או לחץ לגרש, הסכם זה מחייב את בני הזוג לשתף פעולה בתהליך שיביא אותם לגירושין בהסכם, אם כך מותאים.

2. רוח חדשה ובריאה לתהליכי הגירושין

בתהליכי הגירושין המוצויים בני זוג מאוכזבים, כועסים וכואבים מסתייעים בעורכי דין ובטוענים ובנויים, שבמקרהם למדו להתנצל, להתגונן ולתקוף. אדם המרגיש מאויים ומתוקן נוטה בדרך הטבע להתגונן ולתקוף ואינו במצב רוח המתאים לשירה, אפילו לא לטובה עצמו וילדיו. לעיתים קרובות ההתנצלות מתחילה בימירוץ הסמכויות, כאשר כל צד מסתدل להקדים את רעהו בהגשת תביעה לבית הדין או לבית המשפט. דרך ההתנצלות המשפטי גוררת רעות שוננות שצינו את חלקו לעיל. גם בדרך זאת, אחריו נתיב יסורים ארוך, מעבדים הסכם גירושין, כי הוא הכרחי לקבלת האישור לביצוע נתינת הגט. לעומת זאת, בגיןו תומכים ונגישת בשני הצדדים הכאבם והכוועסים, ומשחררים אותם לעיריכת הסכם גירושין מתוך התנהלות בוגרת, חכמה והגונה.

אשתי שתחמי ואני למදנו יחד את השיטה לפני למלחה מעשרים שנה, ועסקנו בה בהתקנדבות במשך מספר שנים. הגישו בהחלטת מועלם. זכרוני זוג צער וטרוי אחד שהגיע אלינו, וביקש גירושין לקרה גירושין בגלל המריבות שביניהם. תוך דקotas ספירות הרגשנו באוויר את ה"כימיה" החיבורית שביניהם בצויה בלבתי וגיליה; התברר כי אף פעם לא לפחות איזה אחד התמודד עם ההבדלים שביניהם. שלחו אותנו ליעוץ נישואינו, דבר שבתמיינותם וברוגוזם פשוט לא עלה על דעתם. במקרה אחר, באה אשה ואמרה: "אני מנסה זה עשרה חודשים להשיג גט מבuali המנוול (וכו' וכו'), כבר הוציאתי על כ-\$45,000 לעורך הדין היקר מאד שלא שכר בלשימים והגיש תביעות נגד בית הדין בבע"צ), ואני מرجישה שלא התקדםתי כלל. שמעתי שאולי תוכלו לעזור לי - אבל אין סיכוי שבuali המנוול (וכו' וכו') יבוא לדבר אתכם". גירושין הוא שיטה אנושית פשוטה; האיש

בא, וכעבור חמישה חודשים (המקרה היה יחסית קשה, והתקופה כללת גם המתנה לדיוונים בבית הדין) והוצאות נוספות של כ-\$1,000, האשה הייתה עם הגט ביד. הפצת השימוש בהסכם לגירושו לידיetz הציבור דרך שונה מדרך ההתנחות המשפטית. הנזק שבמירוץ הסמכויות, יימנע. אפשר להתרשם בדרך הידברות והגינות, ולהגיע להסכם גירושין בסיום של מגש. ככל שייתר זוגות יפנו בדרך הזאת, תהליך הגירושין ישנה לא הכר ממצבו העוגם היום.

3. לא לגורום לגורושין ולא למונע עשיית צדק

מניעת גירושין מיותרים היא חלק אינטגרלי של ההסכם לגירושו. הדבר הראשון שבודק המגש עם בני הזוג הוא האפשרות שיעוץ נישואין יחויר את השלים לביטם. כמו כן, האופציה של חזרה לייעוץ ולשלום בית נשארת פתוחה לכל אורך תהליך הגישו, וכן כתוב במפורש בהסכם. הסכמי נישואין אינם בגדר תקנת חז"ל.⁵ אין לעצב הסכם במטרה להחליף את הכתובה או לקדם מטרה הפויה לוו שתיקנו לה חז"ל. שמעון בן שטח עיצב את הכתובה בצורתה הנוכחית (התחריבות לתשלום עתידי) במטרה להוריד את שיעור הגירושין ("שלא תהא קלה בעינו לגורשה") כולל גם מקרים שבהם האשה יוזמת את הגירושין. בהמשך זו, ההסכם לגירושו אינו מאפשר לאחד מבני הזוג ללחוץ על השני להתרשם רק משום שכך רצה אותו אחד.

חשש אחר הווצר בקשר זה: שמא קביעת הסדרי גירושין מראש או הענקת כוח לאחד מבני הזוג ללחוץ על השני למת או לקבל גט, יאפשר לבן זוג האחראי להריסת המשפחה להתחמק מסנקציות שבית דין היה מטיל עליו במסגרת הגירושין. זו שאלה כבדה מאוד; הרי, כאשר הילכה, אנו מעוניינים בעשיית צדק.

על הצורך לבחור בין עשיית צדק ובין הקלה בתהליך גירושין במקרה של נישואין שהגיעו לסופם המוחלט כתוב הרב שלמה דיוכובסקי (ITCHOMIMIN שם, עמ' 286-287):

בבני זוג שנישואיהם הגיעו לטוף הדורך, לפי כל קנה מידה... אין טעם להמשיך ולהתדיין בתביעות סrok... או לפסקו... אין לנו מועלים לצדדים, אלא מאיריכים את ייסורייהם בדרך מלאכותית. גם אם לא ניתן מבחינה הלכתית לקבוע חיוב בנט, יש לעשות הכל על מנת להביא קץ לסלbum של הצדדים. כאשר מגעים למצוות זהה, אין נפקא מינה לסייע ה"אשמה". גם אם הבעל או האשה אשימים במצב שנויר - הרי לאחר מעשה, וכאשר קיים מצב בלתי הפיך, חשובני שראוי לשניהם להעדיף מצב של "ברור לו מיתה יפה" ולא של "ירעו עד

.5. תמהני על מחברי אחד ההסכםים, שכתו בו שהוא "לא כasmactaa" ו"יתוקף הסכם זה הוא כתוקף כל השטרות, כתקנת חז"ל", כאשר אדרבה, קיימים חשש לאסמכתא בהסכם ההוא, והוא ודאי לא עשה מותוקף תקנת חז"ל. כבר כתבו הapos;וקים שכתיית המילים "לא כasmactaa" על אסמכתא אינה הופכת אותו ל"לא כasmactaa". נראה שגם חברי ההסכם חשבו שהנוסח המקובל בכתבאות שלו אכן אלא אוסף לשונות רשמיים של ממש, משום שהיא מותנית באירוע שהחutan מקווה ומczęה שלא יתרחש, ובמיוחד לגבי Tospat הכתובה, שהיא סכום סף גבוהה מאוד. התחריבות שככתובה מחייבת ורק משום שיש לה תוקף של תקנת חז"ל, היוצרת נמיות דעת לכל מי שמתחייב בכתבובה. זאת אומרת, אנו כתובים בכתבובה שהיא "לא כasmactaa" דווקא משום שהיא תקנת חז"ל. אי אפשר להעתיק לשון זה להסכם נישואין של ימיין, שהוא גם לא בגדר תקנת חז"ל ושיש מקום לחושש בו משום אסמכתא. חוסר הבנה בסיסי זה על ידי מחברי ההסכם ההוא מטיל עליו צל כבד.

שיסתabo".

הרוב זיכובסקי מעדיף אם כן שהזוג יגורש בנסיבות ייחסית, גם אם לא יעשה צדק מוחלט. ניסיונותיהם של בני הזוג להוכיח בבית דין "מי צודק" אינם אלא המשך למאבקי הכוח והמריבות שאפיינו את חייהם בבעיטם, וככדי להביא את אלה לשום בסוגרת גירושין. יתר על כן, בדרך כלל קשה מאד להוכיח מי אשם (כמו שקשה להוכיח במויבה בין ילדים מי הוא זה "שהתחיל"); לעיתים קרובות שניהם אשימים. אין בניסיונות להוכיח אשמה אלא בזבוז גדול של זמן, כסף ואנרגיה של כל המעורבים בעניין, כולל בית הדין (אך לא כולל עורכי הדין והטוענים הרבניים...). מגמת הנישור היא להפסיק את המאבקים סביר השאלה "מי צודק". עם זאת, ההסכם לגירוש אינו יכול למנוע ממי שרואה את עצמו כנפגע, לדריש עשיית צדק בבית דין, בתנאי שתביעתו הגונota. צפוי שmagistr מנוסה יצילח להניע את התהילה ולהביא את האיש והאשה לפשרה סבירה. אך אם תהליך הנישור ייתקע ללא מוצא, כאשר שני בני הזוג עומדים על תביעות הגונota, בית הדין יצורך לפסוק.

4. החשש לנתק משואה

אין בהסכם לגירוש חשש לגטו מעושה שלא כדין, בגלל שלושה מאפיינים של ההסכם:
א. אין בו שום לחץ לגרש - ההסכם מחייב את האיש והאשה להיכנס לתהליך נישור, להתמיד בו בהגנות ולקיים את ההסכם שיווג כתוצאה מהנישור.

ב. אין בו שום כפיה - תהליך הנישור בנוי כל כלו על רצון האיש והאשה.

ג. למעשה אין בהסכם כל עינוי כלל, כי אכיפת ההסכם נעשית באמצעות מתן פרס, ולא באמצעות הטלת סנקציה.

על מנת זאת, נראה כי בהסכם שהוצעו לאחרונה מעל דפי 'צה'ר', קיים חשש רציני לפסילת הגט משום גטו מעושה שלא כדין. הרוב בס כתוב בפתחת מאמרו בנושא: "התעניינותם של זוגות לפני נישואיהם בחתימה על הסכמים קשורה בראש ובראשונה בכך שבתני הדין הרבניים נזהרים מאוד באכיפת גטו". זאת אומרת, כיון שכל צד דואג שמא, אם הנישואין לא יעלויפה, הדיננים האחראים ליישום ההלכה לא יצדיקו אכיפת גטו, הוא מעוניין בהסכם שבאמצעותו יוכל לאכוף גטו בכוחות עצמו.

הניסיונו להסוטה בשמות יפים התחייבות ממוננית, שמטרתה לאפשר הפעלת לחץ על איש לתת גטו כאשר ההלכה אינה מצדיקה זאת, הוא שקוּן למדוי. המצאת התחייבות האשנה ב"דמי מזונות"
לאיש, בשם השוויזון, כאילו חוב כזו היה קיים במסגרת הנישואין, רק מבלייטה את הכוונה האמיטית של ההתחייבות. גם הכוינוי "הסכם לכבוד הדדי" שקוּן, כאשר תוכן ההסכם, המנוסח בלשון ובສגנון משפטיים, מקרין טיפול משפטי יישב בגירושים של בני הזוג. גם ההקפהה "להפריד בין ההתחייבות המוניות ובין הגטו" מתבטאת בעיקר במצבה מילוט צופן במקום "גטו" או "גירושים". כך, לדוגמה, כתוב הרוב ברונר בהצעתו ל"הסכם לחחי נישואין כדת משה וישראל"⁶ על "הסכם לשיום הנישואין", ביטוי שהוא נאלץ להגדירו אחר כך: "הסכם לגט פיטורין כדת

⁶ כאן חייבם לשאול: האם שאיפתנו בהסכם הנישואין לשיער לדתים בלבד? ההסכם נישואין מיועד להקל על המתגרשים; הוא לא אמרו להיות כלי במאבק חברותי بعد או נגד ההלכה, בית הדין וכדומה.

משה וישראל, ללא קשר ולא התנינה בכל צורה שהיא בנושאים אחרים". הרב אוריאל לביא דחה את הצעות מסווג "מזונות מוגדים", בגלל עביית גט מעושה שלא כדין, בריאות ברורות ("עוד על ההסכם לבוד הדדי", יצה"ר, כא, עמ' 155-161). מוגון הצעות להסכם נישואין על יסוד הרעיון של התחייבות ל"מזונות מוגדים" הוועלו בדור האחרון (ראה מאמרי בתחומי). על כן אלה כבר כתוב היב שאול ישראלי זצ"ל⁷:

כל מיני התקשרות בחזום... שגמת ההתחייבויות אינה ההתחייבות הממוניית, אלא הלחץ והכפיה של בעל גל התשלומים, שעי"ז יאות לגרש - בכל אלה העמל לריק, כי בזה יכולן עלמא דין גט מעושה עליו.

ראה שלא נס לחו של פסק הדין של הר"י נסים זצ"ל, הרב"ץ זילטי זצ"ל ויבלחטו"א הר"יש אלישיב שליט"א, שקבעו בו שעב שנתחייב לתת גט לאשתו, ואם יתרחט ישלם קנס - אם התרחט ונתן את הגט מתוך אונס הקנס, הגט פסול ממשם גט מעושה שלא כדין, ולכתחילה אין לאשר הסכם של גירושין אשר בו מתחייב בעל בקנס אם יתרחט מלחת את הגט⁸.

לכאורה החלטה זו מבוססת על דבריו הרמ"א (אה"ע קלד, ה):

אבל אם קיבל עליו קנסות אם לא יגרש לא מקרי אונס, מאחר דעתה ניתנו בדבר אחר, וכי יכול ליתן הקנסות ולא לגורש (ב"י בשם תשובה); ויש מחמירים אפילו בכחאי גונא, טוב לחוש לכתחילה ולפטרו מן הקנס, אבל אם כבר גירש מפני זה... הגט כשר, הוαιיל ומתחילה לא אנשו על כך.

אם כן, לכאורה ניתן היה להסתמך על כשרות הגט בדיעבד, או לפטור את האיש מהתחייבותו ברגע האחרון, לפני ביצוע הגירושין. הרי הרמ"א לא כתב שאין לעורוך הסכם כזה לכתילה. אולם ניתן להסביר את פסק הדין הניל של בית הדין הרבני, לפסול את הgement, בכמה דרכיהם:

א. המשכנות יעקב (מובא בפתח"ש אה"ע קלד, י) חלק על הרמ"א וביק שאר בדיעבד יש לפסול גט שניית בעינויו של ידי קנס עצמי.

ב. יש לחוש שמוסד ציבורי (הכנסת, הרבנות הראשית, משרד ממשלתי זה או אחר) יאמץ הgement לקנס (ואפילו בצוואה מתוחכמת יותר של "מזונות מוגדים") ויהפוך אותו לחובה, ואז הגט שיינטן בהמשך להסכם לא יהיה כשר אפילו בדיעבד גם לדעת הרמ"א, שהרי הרמ"א כתב שהגט כשר בדיעבד ורק כאשר "מתחילה לא אנשו על כך [זהינו על ההתחייבות הממוניית, ד"מ]".

ג. יש לחוש שהgement כזה לא יובא לידיут בבית דין לפני ביצוע הגט (שהרי הרוצה בנטינת גט בתוצאה מלחץ ההתחייבות לא ירצה שההתחייבות תבטל עד לאחר ביצוע הגט, שמא האיש יחוור בו ברגע שיפטרו אותו מהתחייבות), ולא יוכל לבטל את ההתחייבות לפני נתינת הגט והגט יהיה פסול.

אכן, אחרי שהועל הסתייגיות קשות להgement נישואין שהוכנס לשימוש באלה"ב (על יסוד "מזונות מוגדים"), כתוב מחברו שאפילו אם ההgement עלול לגרום לגיט הנitin בעקבותיו להיחשב מעושה שלא כדין, כך שחיברים לבטל את ההgement לפני ערכית הגט, בכל זאת ערכית ההgement היא בעלת ערך: הבעל יצטורך לבוא לבית הדין כדי לבקש שיפטרו אותו מהתחייבותנו, והוא יוכל להשפיע עליו להתנהג כראוי ולתת גט לאשתו. כמובן שלא זה סוג ההgement שאנו שואפים אליו.

.7. בהשגתוי למאמר של הרב יהודה דיק בספר היובל לגרייד סולובייצ'יק, עמ' רלו-רמן.

.8. פסקי דין רבניים, ח"ב עמ' 17-19.

נשלים את הדיון התיאורטי הזה בשתי נקודות מכיריעות מעולם המעשה: א. כפי שציין הרב בס, בהמשך להתකופת הנוראות על מערכת בת הדין, לא ברור אם הסמכות לדון בנושאים הממוניים שבין בני הזוג בהקשר לגירושין תישאר בידי בית הדין; הדיון בהטלת אשמה וסנקציות על אחד הצדדים על ידי בית הדין והענקת סמכות לבית הדין על ידי בני הזוג לדון בעניינים שביניהם, כפי שהציג הרב ברונר, מוטלים כרגע בספק.

ב. ומהנה בפטיש: מה אני על כל הניסיונות להיעזר בהסכם "מצוות" - הרי מן המפורטים הוא שרבני התשלום מצலחים להתחמק ממנו, ושסכום עתק מגיע למועד לבתו לאומי בגין דמי המזונות שביראים חייבים לנשוויהם ושיירבו לשלם, והמושך שלם במקומם. במצבות זאת, מה יוסיף ומה יועיל ההסכם למצוות מוגדים"? כל תביעה מולידה התגוננות והתקפה;

עדיף לכובן את בני הזוג לגירוש מההתחליה.

ההסכם לגירוש נוצר מותך רצון כן לכובן בני הזוג מוסכמים אל מגרש, מלכתחילה, כדי לפטור את ההסכם שביניהם - אם לשולם בית ואם לגירושין - בדרך של שלום והסכמה, רצון והגינות ובמנימום של זמן, עוגמת נפש והוצאות. ציבור היעד הוא 95% מהמתגרשים, שאין טעם לחפש את ה"אשם" שביניהם.

5. החשש לאסמכתא

אין בחתיכות הממוניות שבהסכם לגירוש שום בעיה של אסמכתא, שהרי אין בה החthicיות לתשלום עתידי של סכום מופרז, המותנה בהתרשותה שהמתחייב מצפה שלא תקרה. אין בה אלא הודהה על חוב שהוא קיים מרגע עריכת ההסכם, אלא שזמן הפירעון שלו יידחה בתור פרט בעבר שיתוך פולח.

6. מועד עריכת ההסכם

בכוונה קראתי להסכם לגירוש "הסכם נישואין" ולא "הסכם קדם-נישואין". כל המחברים שבירשו את הסכמיה על סוג זה או אחר של לחץ לגרש והיררכות למאבקי כוח סביר נושא הגט עמדו על כך שיש לנצל את היחסים הטוביים שבין בני הזוג לפני החתונה כדי למונע אסונות אחר כך. לפי גישה זו ההסכם חייב להיערך לפני הנישואין. גישה זו מתחזקת לאור העובדה שלפעמים האסון מתברר מיד אחרי החתונה (מרקם אלה נדרים, אך המחשבה עליהם מפחידה אנשים מאוד⁹).

ניתן לעורך גם את ההסכם לגירוש לפני הנישואין, אך אף פעם לא עשית זאת. קודם כל, אין זה הכרחי, כי ההסכם איינו עשה מותך צפיה למאבקי כוח, ואין צורך לעורך אותו מותך פרח ובהלה. אדרבה, אחד החסרונות של כל ההסכמים הוא שהם עלולים לתת לאנשים המזומנים לעורך אותם תחושה של חוסר ביטחון בנישואין, אפילו הצד השני חושד בו, לא נזון בו אמון, וכבר מתכנן את הגירושין. בגל זה כתבו פוסקים שונים, כולל הגר"ם פיננסטיין זצ"ל, שיש

9. יש שטענו כי ההסכם המבוסס על "הגדלת מזונות" - אם הוא באמת אמרו להיות "הגדלה" של חיוב המזונות ההלכתי "הטבעי" שאיש חייב לאשתו - חייב להיערך דווקא אחרי החתונה, או סמוך מידי לפני, כי חייבים לעורך אותו כאשר החיבור הטבעי קיים כבר, או עומד להיווצר בשעה הקרובה. תימה על הדוגלים בשיטה היא שאינם מקפידים על כך; הנוגה שלהם בפועל מבליט שכונתם האמיתית אינו למזנות אלא לפחות שמרתו לחוץ לגרש.

לשקל היטב אם להציג לזוג לעורך הסכם נישואין, שמא הדבר יערער את ביטחונם בקשר שהם עומדים ליצור. כאשר>Edit ההצעה נועשית אחר הנישואין, ברוגע ולא בלחש, חשש זה פוחת. שנית, בני זוג בדרך כלל להוציאים מאד לפני חתונתם, ונוח יותר לעורך הסכם אחורי החתונה, במילוי אחד אשר יש צורך להקדיש לעניין שתי פגישות, ולתת לבני הזוג זמן לבדוק את הסכם עם אנשים שהם סומכים עליהם. שלישיית, יש ריגשות רבה לנושא של "תנאי בקידושין" (ראה להלן), רעיון שנדחה מכל וכל לפניו כשבעים שנה, וכאשר הזוג מתחנן לפני עריכת הסכם, ברור הוא גם לבני הזוג וגם לבית הדין שההסכם אינו מהוות תנאי כלל, אלא הוא עניין נפרד בעל ערך עצמאי.

7. אישור מגדי הaposקים

בחורף תשמ"ז, לפני שעשית כל שימוש שהוא בהסכם לגירוש, פניתי בשאלת הנבו למספר פוסקים ידועי שם מעודות שונות ומאסcoleות שונות. חלק היה עסוק בהצעת הסכם שאומץ באוטה עת על ידי הסטודיות הרבניים דאמריקה. הרב ציון גולדברג שליט"א היה אחד מבין אלה; הוא אישר שההסכם לגירוש ראוי לשימוש, אך העידיף לצורות אחרות - קצרות יותר ועל בסיס "מזנות מוגדים" - שעלו בדיות בתקופה ההיא, ואף רשם כמה מהם בשביili בכתב ידו. פסק אחר צצ"ל אמר לי שאין בעיה עם ההסכם לגירוש, אם כי לדעתו הוא מיותר, כי הוא דוגל בשיטת הרמב"ם שיש לפסק כפיית גט גם באומרת "מאייס עלי".

אף לא אחד מהaposקים הגוזלים שהתייעצתי אתם - כולל דיניים בבית הדין הגזול, אבות בת דין, רבני עיר חשובים, ראשי ישיבות ומחברי ספרי ש"ת - אמר שההסכם שחיבורני פסול או אסור להשתמש בו. יש ערך מיוחד לציוין כאן את תשובותיהם של שלושה מהaposקים: הרה"ג הרב שאול ישראלי זצ"ל, ויבלחתו"א הגראי"ש אלישיב שליט"א והוראש"ץ הכהן"ג הרב שלמה עמאר שליט"א.

בידי בכסלו תשמ"ז הבאתי קוונטרס שכתבתني בנידון, ותיארתי את הסכם לגירוש לגראי"ש אלישיב שליט"א. הרב אלישיב אישר שאין שום איסור או חשש בלහשותם בהסכם לגירוש, אך הosiי הסטייגות אחרת: הוא חשש שם האסמך יופץ ברבים, ארגון זה או אחר עשוי לדרש את הפיכתו לחובנה בעבר כל זוג, ואז אם הדבר יועבר לידיים של רושמי הנישואין (העמוסים בעבודה הרבה), הם עלולים למסור את הסכם לחותמתם של החתן והכלה יחד עם מסמכים אחרים כגון שבשורה, בלי להסביר להם את מהות התהווות - ואז החותם יוכל לערער על תוקפו בטענה שלא ידע על מה חתום. כעבור כמה שנים מסר לי אחד מאבות בית הדין כי הרב אלישיב עדיין עומד על דעתו זו.

בהמשך לדברי הרב אלישיב שליט"א הקפדי תמיד להציג את הסכם לבני זוג בפגש של שעה וחצי, ולהסביר להם הן את מטרתו ואת דרך פועלתו בכלל, והן את כל פרטיו, תוך כדי קריאה משותפת של כולם. אחר כך נתתי להם העתקים של הסכם, וביקשתי שיקראו אותו שוב בначת בbatisים, ושיתיעיצו עם מי שיירצו - רבנים, עורכי דין, בני משפחה וחברים - כדי שיבינו אותו היטב וידעו שהוא רק יועיל להם ולא יזיק להם. בפגישה שני ערכנו את הסכם, אחרי קריאותו בקהל באוזני שני עדים כשרים וקיבלה קניין כדין.

לפני קרוב לחמש שנים אמר לי רב עיר וראב"ד שליט"א של אחת מהערים הגדולות בישראל שלדעתו אין צורך לחושש מהחשש שהעללה הרב אלישיב. עם זאת, ההשגה מקובלת עלי. יש לנו הוג בעובד ראש ובזהירות בנושא שהשלכותיו יכולות להיות מרחיקות לכת; ועוד, אין לנו בסיס הסכמה כללית רחב דיו היום כדי להניג דבר כזה בתוקף הדומה לתקנות חז"ל. המשכתי

לא לפרסם את ההסכם בקול קולות, אם כי הוא כבר לא נשאר בסוד. המשכתי לעורך את ההסכם בצורה הנ"ל, וכן נראה לי שראוי לעשותה היום, כאשר מופצים הסכמים שונים - וכולם בעיתיותם בדרכים שונות, הלכתיות ומעשיות - נראה כי הגעה השעה לפרסם את ההסכם לגירוש בקול רם ובBORROW יותר.

כאשר הבאתי את ההסכם לגירוש לפני הרה"ג הרב שאל ישראיeli זצ"ל, הוא היה עסוק בדוחית הצעה אחרת, שהופיעה בספר שערך לזכרו של הרב י"ד סולובייציק זצ"ל, וכן בדוחיה נחרצת, ששמעתי מפיו בכמה שיעורים, של ההסכם שהתחילה ובנים להשתמש בו באלה"ב, המבוסס על הרעיון של "מצוות מוגדים". כאמור לעיל, לדעתו, על יסוד תשובה של המבי"ט, כל הסכם ממוני שידוע שטרתו להוציא על האיש לגרש את אשתו הינו פסול. בהתחלה חשב שהצעתי דומה לאחריות בנזק זה ודחה אותה. אחרי שהבהירנו לו שההסכם לגירוש מועד למטרת אחרת, הוא ביטל את התנגדותו העקרונית.

עם זאת, חש רב ישראיeli זצ"ל שמא ימונו מגזרים לא ראויים. ניתן להסביר על ההסתיגות הזאת במספר דרכים, ביניהם (ראה שלוש תשובות נוספת להלן):
א. ממש לא אין לנו שלוטים בבחירה בני הזוג מי מתייעץ לפני שמעיים לבית דין, כולל עורכי דין שהם עוניים לבית דין גלוי ותורמים לכرسום סמכותו באמצעות תביעות שונות לבג"ץ.
ב. בבחירה המגשר אינה כה מכרעת, שהרי בסופו של דבר החלטות בגירוש הן של בני הזוג ולא של המגשר.

ג. ממש כל הסכם גירושין שיגיעו אליו בני הזוג בעורתו של מגשר חייב לעמוד ב מבחון ולקבל אישור על פי החוק. חוק זה מאפשר הבאת ההסכם לאישור בית הדין או בית המשפט, ואין סיבה לצפות שההסכם לגירוש ישנה לועה את חלוקת הזוגות המצויות היום בין האינסטנסיות האלה.

התחלתי לעורך את ההסכם בעבר חלק מהזוגות שערכתי את חתונתם. זוג אחד הביא את ההסכם לאישור בבית הדין בתל אביב. הוא נשאל על ידי הדיינים אם התכוונו שההסכם יהיה תנאי נישואיהם, והשיב בטבעיות בשלילה. עם זאת, בית הדין השעה את החלטתו עד שבית הדין הגדול בירושלים יאמר את דברו בנושא, ועדין החלטה תלולה ועומדת. זוג אחר הביא את ההסכם לאישור בבית הדין בפתח תקווה. ליוויתני אותם, והסבירתי לבית הדין את מהות ההסכם. אב בית דין קבע שיש צורך לעיין בו לפני שיפסקו, וקבעו תאריך לדין אחר. בדיון השני בבית הדין השההסכם תיקין ותקף, אחרי שהחזרו על קבלת הקניין כדי שהיא תיעשה ממש בבית דין חשוב, במקום רק לפני עדים "כהודה בפני בית דין חשוב" ב- "כ"ה" הדמיון. אב בית דין היה הרב שלמה עמר שליט"א, כתע הראשל"צ, ופסק הדין ניתנן ביום ט' באיר תשנ"ד (תיק 1306 נ"ד). העתק פסק הדין בידי.

ג. השגות על ההסכם לגירוש וחסרוןותיו - ותשובות

במרוצת השנים האחרונות נציגי את ההסכם לגירוש באזני בני שיחה ובשיעורים שונים, וזכה לשימוש מרבי השגות. להלן שמונה העורות ותשובותיי. בסיכומו של דבר נראה כי אין בהן די כדי לשלול את השימוש בהסכם.

1. הצורך בהסבירות ההסכם לכל זוג

כאמור, הרב אלישיב שליט"א הדגיש כי תוקפו של ההסכם לגירוש תלוי בכך שהצדדים הבינו

אותו במלואו וקיבלו על עצם את ההתחייבויות שבו מרוצונם. אכן, ניתן שאפילו לרבני י'צ'הו', המקדושים מזומנים לפגישות הכהנה חמורות עם הזוגות שהם עורכים את חופותיהם, עלול להיות קשה למוצה זמן להקדיש לנושא. רבנים עמוסים וקשה להם למצוא זמן לנושא חדש. עם זאת, אם אנו רוצחים לשפר את המצב הקיים, אין מנוס אלא להקדיש זמן לתיקונו, על ידי מציאת הזמן לקשר אישי עם כל זוג. בנסיבות הכתני חומר הסברה כתוב שיקל על הצגת ההסכם לזוגות העומדים להינשא ושיחסוך זמן לכל הצדדים. אולי אפשר יהיה לקיים מפגשים להסבירו ההסכם ועריכתו, לרבני ולציבור, באזורי הארץ השונים.

2. בחירות מגזרים מתאימים

הרב ישראלי ז"ל שאל: איך נדע שהמגרש שהזוג יבחר בו הוא "כשר"? לדעון לבו, הרב ישראלי ז'יל הלך לעולמו לפני שהספקתי להסביר לו. בנוסח שלוש התשובות שהזכירתי לעיל, יש לומר: א. אפשר לבחור רבנים מגזרים מתוך תקווה שלימדו את שיטת הגירוש. מוסדות "אריאלא" בירושלים מקיימים קורסים לגירוש ברמה גבוהה.
 ב. מקצוע הגירוש דרוש יותר, ומן הרואי להעיר את המקצועיות של מגזרים, ולא לחשוד שמא יפעלו בזכורה לא הגונה, לא מוסריה או בניגוד להלכה.
 ג. במשך השנים שעברו מאז, "מגשר" הפך למקצוע והגירוש הפך לשיטה מצויה; קיימות עמותות שכבודו הרבה ניסיון בגירוש וşa'פ'ר לסמוך עליהם, כמו "שירותות לתיווך משפחתי" בירושלים, וכן "מרכז גירוש כהלה", שזכה להמלצותיהם של הרב יעקב אריאל שליט"א ושל הרב רצון ערובי שליט"א.

3. דאגה לכר ש"יעשה צדק

הרב אליעזר מלמד (יצ'הו', עמ' 121) הסטייג מחוסר הצדק שבשיטה שבאה איש ואשה יוכלו לפרק את משפחותם בלי שהצד האשם בגויית הפיווק ישלם על כך בזכורה בלבד.
 א. ההסכם לגירוש אינו אפשר דבר כזה. הוא מחייב כל אחד מבני הזוג להיענות להזמנת השני. לגירושו, אך הוא אינו מחייב אף אחד מהם לפתוח בתהליך הגירוש; אם הם רוצחים, יכולים שניהם להיאבק מואבך משפטי סבב השאלה מי צדק. וכן אם האשם יזמין לגירוש את הנגע, הרוצה לתבוע עשיית צדק, יכול הנגע לתבוע פיצויים בסוגרת הגירוש, בתנאי שתביעתו סבירה; ואם תהליך הגירוש יתקע, יגיעו לדין משפטי.
 ב. הרב דיכובסקי כתב על כך שיש להעדיין לאפשר לבני זוג לסיים את נישואיהם בלי לשבץ את זכותם, את זמנם ואת כספם על ניסיונות להוכיח מי אחראי לכישלון הנישואין.
 ג. אם יש לזוג ילדים, הם בין הסובלים הראשונים ממסתכת האשומות וההאשומות הנגדיות שבין בני הזוג - האם זה יקרה צדק? כמודמי שעדין להיות חכם, ולא "צדוק", לסיים את הפרק הזה שבחייבים ולפנות לחיים טובים יותר. "זה האמת והשלום האבו".
 ד. אפשר אם ייתכן כי מגנון הגירוש יעודד את הצד הנגע לוטור על תביעתו לעשיית צדק, הרי ייתור כזה מתקבל בהלכה. מכל מקום אין בהסכם לגירוש שום תנאי שימושו ממנו כי מותרים באופן עקרוני על העונשת האשם.

4. ביקורת בגין אודיתא המבוססת על הערומה

ההודאה שבאודיתא על הלועה של היתה ולא נבראה, הפרעה גם לאחרונים, והם השיבו

בצורות שונות. בפשטות ניתן לומר כי אין כאן שקר, אלא סגנון דיבור שבambiguousותיו יוצרים חוב שלא היה קיים קודם לכן. מתאים אולי לקרוא לאודיאת העימה. אך בלשון בני אדם עדין לא יצא הדבר מוגדר מיחסי שכירא. גם מההיבט ההלכתי הדבר אינו פשוט, וקיים גישות שונות בין הaposקים לגבי הדרך שבה אודיאת פועלת. ב"הסכם לגירושו" בעיה זו קלה, כיון שכל צד מודה על קיומו של חוב לצד השני - אפילו אחד הלואה לשני והשני חור והלווה לאחר, ושתי הצהרות החוב מקומות זו את זו. מכל מקום לא מצאת שדבר זה עלה כקשה מיוחד בהציג הסכם לבני הזוג.

זכורי נזог אחד שלילויזטי לבית הדין ברחובות לאישור הסכם גירושין שאשתי ואני ערכנו בעברם בתהיליך גירוש. כאשר בית הדין ביקש שהאהה תتابע מהאיש את הגדרת דמי המזונות שהסכם קבלם בהסכם הגירושין, פנה אליה אב בית הדין ואמר, בלי הקדמה ובלי הסבר: "תגידו שאת מודה בפנינו שאת חייבת לו \$35,000!!". המומה, היא פנתה אליו: "אבל אני לא חייבת לו!". גם אני הופתעת, אבל הבנתי מה רצוי ממנו ואמרתי לה, "תודיע, זה היה בסדר, אסביר לך אחר כך". אחרי שהודתה פנה אב בית הדין לאיש ואמר "עכשיו תאמיר שאתה מוחל לה על החוב, בתנאי שלא תتابע מכך הגדרת מזונות", וכך עשה. אחר כך הסברתי להם מה זה "אודיאתא". אפשר להסתיג מהרעיון, אך מוסכם על רוב הראשונים והאחרונים שהוא תקין, וכן נהוג למעשה במדינת ישראל היום.

עו"ד אחד העביר בעיה זו מתחום ההלכה ו"יחסים ציבורי" אל תחום המשפט הישראלי. לדעתנו, כיון שההצהרה שבאודיאת שקרה ביסודה, אם אדם יכחיש את ההתחייבות שבהסכם והדבר הגיע לבג"ץ, בג"ץ יפסול את ההסכם. אכן, לפני עשרים שנה שאלתי גם שופט בבית המשפט העליון לדעתו בנושא ההסכם, והוא סירב להביע דעתו, שמא יצטרך באחד הימים לפסוק בעניין בית המשפט. אם אכן יש לחוש מפני פסילת ההתחייבות באודיאתא, אפשר להוסיף להסכם הצהרת יצירת חוב בזרה אחרת, שתהיה קבילה גם על פי החוק הישראלי - אולי דבר-מה שקול להצהרה המצויה בשיטות על פי ההלכה, בסגנון: "רצוני שהתחייבותי זאת תהיה תקפה בדורות המועילה ביותר על פי החוק".

בסוף דבר, הצלחת ההסכם תלויה בכישורים של המגשר; יש לצפות שמנשר מוכשר יביא את בני הזוג לשיתוף פעולה, וההסכם לא יובא לדין במערכת המשפט.

5. היסכום בנוסח ההסכם

קוראים אחדים אמרו לי שנוסח ההסכם לגירושי אורך ומסורבל. לעומת זאת, אחרים אמרו שההסכם מבטא בדומה ברורה את מה שיש לו לומר, והוא כולל סגנון הלכתי המעניק לו טעם הלכתי. גם הסכמי נישואין הנערכים אצל עורכי דין עשויים להיות ארוכים ומסורבלים; לפיכך אופי זה של ההסכם מעניק לו טעם משפטי ישראלי. עם זאת, ניתן כי אפשר לקצר את ההסכם במקצת.

6. היסכמי שההסכם יפתור את הבעיה

אכן, ניתן כי שני הצדדים לא יהיו מוכנים לוזז מעמדותיהם המונוגדות, כאשר הדרישות של כל צד הן סבירות. לפדי תנאי ההסכם, במקרה של 'תיקוי' זהה, לא תהיה שום דרך לקדם את עניינם לפיתרון. אמנם ואת אפשרות תיאורטי, אך באופן מעשי במצב כזה צפוי שהמנשר המוכשר ידע כיצד להניע את האנשים לקרה פרשה מתאימה. ועוד, כאמור, אפשרות זאת

שומרת לבני הזוג את האופציה לדריש עשיית צדק בבית הדין. יש לזכור עוד כי אף שבכוחו של גירוש לפטור בעיות קשות רבות מאוד, הוא בודאי לא הפתרון כלל בעיה. מחקרים הרואו כי יש אנשים שישיטות הגירוש אינה מתאימה להם. ושוב, רמת הנסיבות של המגזרים אינה אחידה. מנוקדת מבט עקרונית - בעולם מורכב לא קיימת דרך אחרת לפטור כל בעיה.

החוות הצדק והכבד לדיני האישות והמשפחה בעיניו ציבור רחב דורשת פעילות מערכתית בתחומים שונים: חינוך לחיי משפחה ולערבים אנושיים והיהודים בסיסיים; הכנה מתאימה של זוגות לקרה נישואיהם; לווין, ייעוץ והדרכה לזוגות נשאים ולמשפחות בחווי יומיום ובמשבריהם; הדרכה מתאימה לזוגות השוקלים גירושין; וחיזוק כוחו של בית הדין לטפל בהתנהגויות לא מוסריות חריגות. בכל אחד מהתחומים אלה פועלים ייחדים וארגוני שונים, כולל רבני 'צ'הרא'. ولوויאי והסכם הגירוש יפותר חלק מהבעיות.

7. החשש לגט מעואה

הפרש האחרון שייתן במסורת הטוצר להסכם לגירוש הוא מהילת החוב שנוצר באודיתא, אם כל אחד יקיים את חלקו בהסכם שהיה התוצר של הגירוש, דהיינו הסכם הגירושין. קיום הסכם גירושין כולל נתינת הגט וקבלתו. אין כאן שום עינוי, שהרי הסכם הגירושין עשה מרוץון, האיש יגרש מרוץון, ויזכה גם בפרש כשבירש. עם זאת, אולי יחשש מאן-דו – ללא צורך – לגט מעואה שלא כדין, שמא האיש יגרש עבירות כדי להימנע מתשולם החוב, שיום הפירעון שלו יוכל לא יקיים את הסכם הגירושין. החושש לכך יוכל למחוק את השלב האחרון של חלות תאריך הפירעון שישראל חדשים אחורי ערכית הסכם הגירושין, ולסמן על הנסיבות של המגשר – שם הביא את הזוג להסכם הגירושין, יביא אותם גם לקיומו.

8. עמדתם של ארגוני הנשים

אמרה לי פעילה באחד הארגונים המסייעים לנשים מעוכבות גט, שארגוני הנשים לא יסכימו להסכם המעצים את בית הדין. זאת על רקע הלחמות של ארגונים אלה, ציפיותיהם מבית הדין וacerbותיהם. בסגנון אחר, אמר לי עורך דין: "יתכן וההסכם שכן יביא תועלת, אבל אני מעדי פיתרון של הפעלת כוח משפט".

עד לאחרונה לא ניסיתי לשכנע אף ארגון לטעוק בערכית ההסכם לגירוש. לאור הויכוחים שבין ארגונים שונים ומבעלי הסכמים שונים ולאור עמידה עיקשת על דעתם של חלק מהארגוני ומהמחברים ותומכיהם אפילו אחרי שנחשפו ליקוייהם ההלכתיים והמעשיים (יבזרץ 'זהה' על שיפיק במה לחלק מהדינום האלה) – לא ציפיתי למצוא תומכים בהסכם לגירוש. הרי מבחינת חלק מארגוני המקצוע המתפרנסים מהתנצחות משלפיהם או מנגינה בתי הדין עלול ההסכם לגירוש לפגוע בעיסוקם ובביטחוניותם. ועוד, חלק מהארגוני ומהמחברים השקיעו הרבה זמן, כוח ואמצעים ביצירת הסכם זה או אחר ובפרסומו, ומובן שהוא קשה להם לוטר עליו. לא מזמן הופתעתו והתאכזבתו עמוקות כאשר ארגון נשים מסוים העידיף להאהרין לתפקידו להוועיל את סבלה ולנסות לפטור את בעيته בדרך כוחנית ובמאנק נגד בתי הדין, במקום להוועיל ולפטרו את בעيته בדרכים אחרות.

אמרתני בלבי שהכnest רוח של שיתוף פעולה והגינות במקום התנצחות ועינויים ת策רך להישאות בוגדר מטרה ארכות טווח של ההסכם.

אך לפני חודשיים התברר שטעהתי. הרاسل"צ הרב שלמה עמאר שליט"א הזמין רבנים ודיינים מרחבי תבל להשתתף בכנס סגור בחודש מרחשון בירושלים, כדי לדון בעיית העוגנות ומוסרבות הגט. הכנס בוטל ימים ספורים לפני שאמור היה להתקיים, לאכזבתם ולמורת רוחם של רבים. אך לאחרת הדין פרסמו קרוב לעשרים ארגונים יהודים במודעה משותפת: "מאוחדים אנו בנכונותנו לעמוד איתן מהורי רבנים התומכים בפתרונות הלכתיים מערכתיים אשר מחזירים את הצדיק ואת כבוד האדם לדיני האישות והמשפחה בהלכה היהודית". עם זאת, הדגישו הארגונים כי "איןם בהכרח מסכימים ביניהם בסוגיות שונות", וכי "איןם בהכרח אחרים זה למדיניות או להגותו של זה".

כאשר ארגונים כה שונים זה מזה מביעים את נכוונתם לשתח' פולה בינם ולתמוך בעשייה של רבנים, אנחנו נקראים לשתח' פולה בינוינו. קיימת כתה הזדמנויות לשפר את המצב הנוכחי ולחדש שם שמיים. מטרתנו העיקרית אינה אמרה להיות חזוק מערכתי ובנית זו או אחרת, או ארנון זה או אחר, או אגנדה זו או אחרת - על גבם של המתגרשים הסובלים - אלא מציאת פתרונות לטבלם. כאמור, בעיה מורכבת זו דורשת פתרונות בתוצאות שונים - אך נראה שהסכם נישואין יכול להיות אחד הפתרונות.

לאחרת הדין הניל', לפני שבוטל, פניתו למספר מוזמנים מחו"ל וכן מישראל: אבות בית דין, רבני עיר, ראשי ישיבות, פוסקים, ראשי ישיבות ועוד, וביקשתי את תמיכתם בהסכם לגירוש, במסורת הדין הניל' או במסורות אחרות. פניתו גם לארון נשים בингלאומי אחד שטען שהיה לו חלק בהבאת הדין לעולם. הופתעתו לטובה מתגובה ישבת הראש של הארגון: היא קראה בעיון את ההסכם ואת דברי ההסבר שלחתה, והחויה תגובה מעודדת, אלא שרצתה - בחכמה - לחכות למסקנות הדין שעמדו רבנים ודינאים לkiem. נראה שיש סיכוי כי גם ארגוני נשים, שמטרתם העיקרית להביא תועלת לנשים, יתמכו בהסכם לגירוש, אם רק יתמכו בו ארגוני רבנים ובנים חשובים.

סיכום: קול קורא

ההסכם המוצע כאן הוא מהפכני בכך שהוא בא להחליף את מאבקי הכוח ונילויו השנאה והנקנות המאפיינים את תהליך הגירושין בימינו, בשיטת פולה צודק, הגון, בוגר, ענייני וכובד המוביל להכמה ורצוון. כך ההלכה דורשת, ולא נתינת כלים בידי בני הזוג שיאפשרו להם ללחוץ זה על זה לתת או לקבל גט. הדרך החדשה תאפשר לבני הזוג לסיים פרק כאב בחיהם ולפתח פרק חדש טוב יותר.

ברוח שיתוף הפעולה שבמודעת הארגונים הניל', וברוח ההסכם הנישואין עצמו, אני קורא מכאן - ואקרא גם מעל במות אחריות - למועצה הרבנות הראשית, למערכת בתיה הדין בישראל ולדייני בית הדין הרבניים, לארון 'צחה' ולארגוני רבנים אחרים בישראל, לרבני העיר ולמוסדות הדתיות בישראל, לאחמי רבני הקהילה ועורכי החוק שבעל Alter וכן לארגוני הנשים השונים ולחותמים על המודעה הניל' לשתח' פולה בהפצחת השימוש בישראל בהסכם הנישואין הזה.

